

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
2. Петруня Ю. Є. Маркетинг : навчальний посібник / Ю. Є. Петруня, В. Ю. Петруня. – 3-тє вид., переробл. і доповн. – Дніпропетровськ : Університет митної справи та фінансів, 2016. – С. 89.
3. Петруня В. Ю. Глобалізаційні процеси та регулювання маркетингового середовища підприємств / В. Ю. Петруня // Академічний огляд. – 2015. – № 2. – С. 105–110.

УДК 336.2:334.012.61-022.51(477)

С. В. Качула, кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів Університету
митної справи та фінансів

**ВИКОРИСТАННЯ ІНСТРУМЕНТАРІЮ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ
ДЕРЖАВИ ДЛЯ РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ**

Висвітлено стан розвитку малого підприємництва в Україні й узагальнено основні фактори, що на нього впливають. Здійснено оцінку реалізації фінансової політики держави в умовах економічних перетворень в аспекті підтримки розвитку малого підприємництва. Окреслено напрями підвищення дієвості впливу інструментів і важелів сучасної фінансової політики держави на розвиток малого підприємництва в Україні.

Ключові слова: фінансова політика держави; фінансові інструменти; бюджет; мале підприємництво.

The article shows the state of small business in Ukraine and summarized the main factors that affecting it. The estimation of implementing financial policy in terms of economic reforms in terms of support of small business. Outlined ways of increasing the efficiency of impact tools and modern tools of financial policy on the development of small business in Ukraine. Described the experience of foreign countries that have achieved significant success in state support and development of small business. Given the institutional environment of Ukraine proposed to apply the tools of financial policy for the development of small business, approved in countries such as Poland, Czech Republic, Germany. It is shown that in a prolonged recession, high inflation and low effective demand must use complex tools, such basic components of financial policy as the budget, taxation and credit. Proved that in high inflation and instability of the banking system using credit policy to support small business development in Ukraine is

© С. В. Качула, 2016

limited. The necessity of increasing the degree of coordination of main directions of the state financial policies, including fiscal, tax, credit, in terms of support and stimulation of small business development in Ukraine.

Key words: financial policy; financial tools; budget; small business.

Постановка проблеми. В Україні на рівні держави визнано необхідність фінансової підтримки малого підприємництва. Водночас ефективність використання окремих інструментів фінансової політики держави для стимулювання його розвитку залишається доволі низькою. Складні соціально-економічні умови в Україні та нестабільність її інституційного середовища актуалізують дослідження шляхів подальшого вдосконалення використання інструментів і важелів фінансової політики держави щодо підтримки малого підприємництва. Це сприятиме активізації його розвитку, що особливо важливо для України в умовах економічних перетворень, реформування публічних фінансів та післякризового відновлення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика впливу фінансової політики держави на перебіг соціально-економічних процесів та, зокрема, на підтримку розвитку малого підприємництва є предметом дослідження таких науковців, як З. С. Варналій, І. О. Лютий, О. О. Молдован, Л. В. Лисяк, В. Є. Тараненко, В. Д. Макогон, М. Д. Пасічний, І. Я. Чугунов та ін. Проте динамізм соціально-економічного розвитку, тривала економічна рецесія, розбалансування банківської системи, активне реформування публічних фінансів потребують подальших досліджень щодо ефективного використання інструментарію фінансової політики держави для активізації розвитку малого підприємництва як невід’ємної складової суспільного розвитку.

Мета статті – визначення напрямів дієвого використання інструментарію фінансової політики держави в аспекті стимулювання та підтримки розвитку малого підприємництва в Україні.

Виклад основного матеріалу. В Україні впродовж усіх років економічних перетворень проводиться державна політика, спрямована на стимулювання та підтримку малого підприємництва. Аналіз розроблених і прийнятих за цей час програмних та нормативно-правових документів свідчить про значну увагу держави до розробки регуляторних актів щодо розвитку малого підприємництва. Це також підтверджується світовим рейтингом України у проєкті “Ведення бізнесу” (Doing Business), який дозволяє оцінити законодавство, пов’язане з регулюванням бізнесу, і його застосування в країні порівняно з показниками близько 190 країн світу. Про позитивні та негативні зрушення в Україні щодо умов ведення бізнесу свідчать дані табл. 1.

Як свідчать дані табл. 1, за світовим рейтингом легкості ведення бізнесу загальна позиція України в останні роки значно покращилась. Проте слід урахувати, що цей рейтинг переважно оцінює дані із запізненням на два роки. Покращання рейтингу в 2012–2013 рр. спричинено введенням у дію Податкового кодексу України та позитивними змінами в започаткуванні бізнесу і реєстрації власності. Водночас слід погодитися, що реформи, які у цей час реалізовувалися в Україні, покращуючи її міжнародний рейтинг, на практиці не забезпечили реальних процесів активізації підприємництва, а реалізація дійсних реформ поступово уповільнювалася та гальмувалася, що спричинило загальне руйнування перших позитивних

очікувань вітчизняних та іноземних підприємств щодо перспектив бізнес-клімату й інвестиційної привабливості України [1]. У наступні роки було введено ряд змін у Податковий кодекс, що сприяло частковому зниженню податкового навантаження на малий бізнес. Крім того, прийнято низку регуляторних актів щодо покращання діяльності малих підприємств [2], про що свідчить позитивна динаміка субіндексів започаткування бізнесу, його реєстрації, захисту прав інвесторів та сплати податків. Тобто, після значного прогресу в 2014–2015 рр. за субіндексом “дозвільна система у будівництві” з 2016 відбулося значне його погіршення.

Таблиця 1

Позиція України у світовому рейтингу “Doing Bussiness”

Показники	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Складність ведення бізнесу, загальна оцінка	139	145	147	149	152	140	112	96	81	80
за субіндексами: започаткування бізнесу	109	128	136	118	116	50	69	76	24	20
реєстрація власності	138	140	160	165	168	158	88	59	62	63
сплата податків	177	180	181	181	183	168	157	108	83	84
підключення до електропостачання	x	x	x	169	170	170	182	185	140	130
виконання зобов'язань за контрактом	46	48	43	44	44	45	44	43	81	81
Банкрутство	140	143	145	158	158	157	141	142	148	150
отримання кредиту	68	28	30	21	23	24	14	17	19	20
зовнішня торгівля	120	121	139	136	144	148	153	154	110	115
дозвільна система у будівництві	174	179	181	182	182	186	68	70	137	140
захист прав інвесторів	141	142	108	108	114	127	107	109	101	70

Джерело: Офіційний сайт Всесвітнього банку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.russian.doingbusiness.org/reports/global-reports/doing-business>

Отже, ми бачимо, що ситуація стала змінюватися, коли Україна взяла курс на євроінтеграцію і почала впроваджувати реформи, зокрема у 2015 р. було проведено дерегуляцію бізнесу, а саме Мінекономрозвитку скасувало 41 % дозвільних документів, зняло 100 регуляторних бар'єрів та скоротило термін реєстрації бізнесу до 2 днів [3]. Водночас досить складно малому підприємству припинити свою діяльність в Україні (субіндекс “банкрутство”).

За офіційними статистичними даними, в Україні у загальній кількості суб'єктів господарювання частка малих підприємств (без урахування діяльності банків, бюджетних установ, тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та частини зони проведення антитерористичної операції) у 2014 р. становила 99,1 %. У 2015 р. їх кількість знизилася до 95,5 % від загальної кількості підприємств, із них більше 80 % – мікропідприємства.

Попри значну кількість малих підприємств в Україні, інші показники, що характеризують їх розвиток, досить низькі. Так, малими підприємствами в 2015 р. вироблено лише 22 % у загальному обсязі реалізованої на внутрішньому ринку продукції (у європейських країнах цей показник становить біля 60 %). За оцінками Асоціації роботодавців України, малі та середні підприємства країни виробляють 15 % ВВП (в Австрії – біля 45 %, у Німеччині – 60 %, у Польщі – 52 %).

Мале підприємництво, через внутрішню притаманні йому особливості, є адаптивним, гнучким та водночас нестійким і чутливим до умов ведення бізнесу. На сьогодні значний вплив на розвиток малих підприємств у країні чинить інфляція та низький платоспроможний попит населення. Також не сприяє розвитку й ускладнює доступ до фінансових ресурсів для малого бізнесу нестабільність фінансово-кредитного ринку України. Для малих підприємств гостро стоїть питання недостатності власних обігових коштів одночасно з високими, порівняно з іншими зарубіжними країнами, кредитними ставками в умовах нестійкості банківської системи [4]. Так, упродовж 2012–2015 рр. облікова ставка НБУ зросла з 7,5 % до 22 %, середньозважена ставка за кредитами в національній валюті – до 20,2 % [5]. Про недостатність та високу вартість кредитних ресурсів свідчить опитування представників малого та середнього бізнесу, проведене CIPE-Україна у травні 2016 р., яке показало, що серед існуючих проблем на першому місці – доступ до фінансів (73 % респондентів) [6].

Складнощі у веденні бізнесу призвели до того, що нині, за даними Асоціації роботодавців України, малі підприємці не готові збільшувати масштаби бізнесу через політичну кризу та економічні причини. Згідно з дослідженням, яке репрезентувала Програма USAID “Лідерство в економічному врядуванні”, в Україні у 2016 р. представники малого та середнього бізнесу для його утримання змушені щорічно платити майже 30 000 грн за дозвільні документи, а у вигляді податків до місцевих бюджетів надходить 23,7 % прибутку. Половина з опитаних (2000 підприємців) побоюється розвивати бізнес через політичну нестабільність, третина – через воєнні дії на сході, інфляцію та рівень податків [7].

Наведене свідчить про існування значних проблем у функціонуванні малого бізнесу в Україні, відсутність або низьку якість сформованих фінансових та інших інститутів, що не створює сприятливих умов для ведення бізнесу, особливо малого. Ймовірно саме тому серед 139 країн світу в рейтингу Forbes за комфортністю здійснення бізнесу (Best Countries for Business) на 2017 р. Україна зайняла 74 місце [8].

Узагальнені чинники негативного розвитку малого підприємництва свідчать про необхідність створення відповідних умов для його підтримки та стимулювання розвитку шляхом підвищення дієвості фінансової політики держави.

Фінансова політика України у сфері малого підприємництва здійснюється відповідно до Законів України “Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні”, “Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності суб’єктів малого підприємництва”, “Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні”, “Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців щодо спрощення реєстрації осіб як платників податків”, розпорядження Кабінету Міністрів України “Про схвалення Концепції Загальнодержавної програми розвитку малого і середнього підприємництва на 2014–2024 роки”, “Про утворення територіальних органів Державної служби з питань регуляторної політики та розвитку підприємництва”, регіональні та місцеві програми підтримки малого і середнього підприємництва. Дієвість фінансової політики держави щодо малого бізнесу та регуляторних актів можна проаналізувати за показниками фінансових результатів діяльності малих підприємств, які наведені у табл. 2.

Таблиця 2

**Фінансові результати діяльності малих підприємств України
в 2013–2015 рр. (до оподаткування), млн грн**

Роки	Фінансовий результат до оподаткування	Підприємства, які одержали прибуток		Підприємства, які одержали збиток	
		загальна кількість підприємств, %	фінансовий результат	загальна кількість підприємств, %	фінансовий результат
2011	-5057,3	65,0	36 975,6	35,0	42 032,9
2012	-9254,0	64,4	39 794,1	35,6	49 048,1
2013	-25 057,9	66,0	39 640,9	34,0	64 698,8
2014	-175 262,4	66,5	49 156,1	33,5	224 418,5
2015	-111 906,0	73,9	95 483,0	26,1	207 389,0

Джерело: складено за даними [9].

Із табл. 2 видно, що загальний фінансовий результат до оподаткування малих підприємств України має від’ємне значення, яке вказує не тільки на їх неефективну та збиткову діяльність, але й на недостатньо активну фінансову політику держави в аспекті підтримки й стимулювання розвитку суб’єктів малого підприємництва та необхідність вжиття невідкладних заходів щодо її удосконалення.

Аналіз свідчить, що на сьогоднішній день в Україні програмне та законодавче поле є досить насиченим, адже як на державному, так і на регіональному рівнях розроблено програми та стратегії розвитку малого підприємництва. Для запровадження дієвої системи фінансової політики держави, реалізації її пріоритетних напрямів щодо суб’єктів малого підприємництва доцільно об’єднати розроблені окремі програми в єдину взаємоузгоджену програму стимулювання розвитку та фінансової

підтримки малого бізнесу, основними складовими якої мають бути конкретні цільові показники. Необхідно визначити комплекс дій держави у зазначеній сфері та встановити чіткі суми необхідних коштів. Саме ця програма має конкретизуватися на регіональному (місцевому) рівнях і враховувати особливості та пріоритети регіонального розвитку малого підприємництва.

Політика дерегуляції підприємництва, що проводиться на сучасному етапі в Україні, потребує нових підходів до функціонування фінансових інститутів підтримки малого підприємництва. Український фонд підтримки підприємництва, Міністерство економічного розвитку й торгівлі та Державна регуляторна служба України – ці структури за державні кошти впроваджують затверджені урядом заходи та програми, спрямовані на забезпечення можливості отримати суб'єктами малого і середнього бізнесу освітню, консультаційну, гарантійну та пільгову фінансово-кредитну підтримку. Проте їх офіційні сайти свідчать про непрозорість та неоперативність надання інформації щодо власної діяльності. Так, на сайті Українського фонду підтримки підприємництва у кінці 2016 р. оприлюднено останній звіт за 2013 р. На офіційному сайті Міністерства економічного розвитку й торгівлі немає будь-яких аналітичних матеріалів щодо розвитку малого та середнього бізнесу в країні, також відсутня інформація про заходи, що здійснюються для його підтримки. Державна регуляторна служба України має найбільш прогресивний сайт, висвітлює реалізацію заходів щодо дерегуляції та інші аспекти діяльності, проте тут також немає інформаційної сторінки для малого бізнесу. Тому необхідно зобов'язати відповідальні інституції надавати аналітичну, оперативну, прозору інформацію про реалізацію фінансової політики держави щодо стимулювання розвитку та підтримки малого підприємництва.

Практика проведених реформ в Україні свідчить, що організаційно-правовий рівень є важливою, однак лише поверхневою, видимою причиною глибших явищ, які стали наслідком підміни якісних характеристик кількісним їх аналізом у початковий період реформування форм власності та становлення малого підприємництва. У процесі економічних перетворень в Україні неодноразово підтверджувалося, що недостатньо вдосконалювати лише формальні інститути, необхідно враховувати неформальні, які, на відміну від перших, формуються поступово і впродовж досить тривалого часу [10]. Тому окремо слід виділити інституційні аспекти у сфері підтримки малих підприємств, адже використання інструментарію фінансової політики держави для підтримки і стимулювання розвитку малого підприємництва мають враховувати специфічні фактори інституційного середовища конкретної країни. Необхідно створити інститути, які б гарантували стабільність, прозорість ринкових правил і процедур, мінімізували вплив тіньових і кримінальних факторів, тобто отримати певне інституційне середовище (інституційний каркас) для становлення, функціонування і розвитку підприємництва. Це буде головним критерієм ефективності інструментарію фінансової політики держави як вагомої складової державної регуляторної політики і ринкових принципів розвитку підприємництва. Так, динамічні інституційні зміни в постсоціалістичних країнах (Польща, Литва, Словенія, Грузія тощо) свідчать про політичну волю влади в цих державах щодо спроб створити цивілізовані, прозорі фінансові інститути та механізми їх виконання, певні правила гри для підприємств малого бізнесу.

Фінансова політика держави має використовувати всі можливі інструменти та важелі щодо створення належних умов розвитку малого підприємництва. Основні й найдієвіші її складові – бюджетна, податкова та кредитна політики. При цьому слід зазначити, що поділ на інструменти і важелі фінансової політики в наукових дослідженнях, на нашу думку, є досить розмитим. Так, інструментами фінансової політики зазвичай вважають самі її складові – бюджетну, податкову, кредитну політики. Інструменти останніх – це бюджет, податки, кредит, а важелі – кількісне їх втілення: розміри пільг, санкцій, ставки податків, суми бюджетних асигнувань, кредитні ставки тощо. Важелі підсилюють та кількісно визначають дію фінансового інструмента, тим самим останні можуть здійснювати дієвий вплив на об'єкт регулювання. Бюджетні важелі (ставки податків, процентні ставки, штрафні санкції, система стимулювання учасників бюджетних відносин у досягненні конкретних суспільно-корисних результатів, які переважно є кількісно визначеними) виконують важливу функцію – вводять у дію фінансові інструменти, коригують та регулюють силу й інтенсивність їх дії [11].

Держава, формуючи стратегічні й тактичні цілі бюджетної політики з урахуванням реальних умов розвитку економіки, створює передумови для задоволення соціально-економічних потреб суспільства. Бюджетна політика в Україні, підпорядковуючись вимогам реалізації загальних завдань, що стоять перед фінансовою політикою будь-якої держави, таких як мобілізація певної частини фінансових ресурсів суспільства, використання їх для впливу на економічне зростання і зайнятість, забезпечення економічних і політичних функцій держави, водночас здійснює конкретне їх наповнення. Останнє залежить від внутрішніх цілей, завдань, ресурсного потенціалу суспільства, його соціокультурних особливостей [11]. Стратегічні цілі соціально-економічного розвитку країни, як стверджують І. Я. Чугунов і М. Д. Пасічний, передбачають продовження й поглиблення бюджетної реформи з метою формування та реалізації бюджетної політики на якісно новому рівні [12]. Вони акцентують увагу на підвищенні ролі бюджетної політики як інструменту забезпечення економічного зростання [13].

Нині підтримка малого підприємництва, що покладена на державу, задекларована як одне з пріоритетних завдань її бюджетної політики. За даними державної служби статистики України, частка власних коштів у фінансуванні господарської діяльності суб'єктів господарювання становить 72,2 % до загального обсягу інвестицій. Так, у 2015 р. порівняно з 2014 р. частка коштів державного та місцевих бюджетів збільшилась у загальному обсязі фінансування малих підприємств з 2,4 % до 5,0 % та з 0,7 % до 2,6 % відповідно. Проте вже за результатами I півріччя 2016 р. ці показники знову знизились і становили 3,2 % та 0,7 % відповідно. Така нестабільна динаміка свідчить про необхідність удосконалення бюджетної політики щодо підтримки малого бізнесу.

Основним інструментом бюджетної політики є бюджет – основний фінансовий план країни. В ньому концентруються і переплітаються інтереси усіх членів суспільства та державних органів влади й органів місцевого самоврядування. Рівень показників доходів і видатків та їх співвідношення характеризують стан бюджету, що є основним індикатором реалізації бюджетної політики держави. Законо-

давчо визначені пріоритети державного регулювання економіки ґрунтуються на положеннях Закону України “Про Державний бюджет України” на відповідний рік, розпорядженні Кабінету Міністрів України “Про схвалення проекту Основних напрямів бюджетної політики” на відповідний рік, інших прогнозних і програмних документах економічного та соціального розвитку України.

Пряма бюджетна підтримка малих підприємств реалізується через бюджетні програми з використанням коштів державного та місцевих бюджетів. Місцеві органи виконавчої влади й органи місцевого самоврядування органічно взаємодоповнюють політику держави, додатково посилюючи підтримку суб’єктів малого підприємництва за допомогою місцевих бюджетів. Розроблення й реалізація бюджетних програм – обов’язковий елемент управління бюджетами за програмно-цільовим методом. Реалізація пріоритетних державних та регіональних цільових програм розвитку малого підприємництва здійснюється в межах Державного бюджету України і рішень про місцеві бюджети на відповідний рік з метою забезпечення сталого розвитку, створення й підтримання сприятливих умов для ведення підприємницької діяльності малими підприємствами на території України.

У бюджетних програмах мають бути такі обов’язкові складові: мета; заходи та завдання; відповідальні особи за виконання, терміни виконання; обсяги фінансування; очікувані результати, що є передумовою результативного виконання цих програм. Крім того, в елементах бюджетних програм закладаються основи стратегії розвитку малого підприємництва, що забезпечують розв’язання властивих для відповідної території проблем. Проте слід зазначити, що проведені Рахунковою палатою аудити засвідчили наявність таких порушень [14]:

- затверджені у паспортах бюджетних програм результативні показники є переважно недосконалими, що перешкоджає оцінити результат виконання програми, повноту її реалізації, ступінь досягнення поставленої мети;

- формальне затвердження результативних показників головними розпорядниками у паспортах бюджетних програм ускладнювало надання об’єктивної оцінки ефективності, продуктивності, результативності й економності використання бюджетних коштів, які виділялися з державного бюджету на визначені програмами цілі.

Тому важливим є не тільки забезпечення якісної розробки бюджетних програм підтримки та стимулювання розвитку малого підприємництва як важливого інструменту бюджетної політики з узгодженням загальнодержавних та місцевих програм та урахуванням пріоритетів, але й належне їх виконання. При цьому важливим моментом є здійснення моніторингу виконання цих програм і прийняття необхідних обґрунтованих рішень щодо їх коригування.

Стимулювати розвиток малого підприємництва покликана державна підтримка з використанням, крім прямих бюджетних асигнувань, створених спеціальних економічних, правових та організаційних умов, особливе місце серед яких належить інструментам і важелям податкової політики.

Податкова політика – вагома складова фінансової політики держави в аспекті підтримки та стимулювання розвитку малого підприємництва [15]. У її арсеналі – податкові інструменти і важелі, що здійснюють непрямий державний вплив. Результатом їх дії стає вивільнення у малих підприємств власних коштів, які можуть бути використані на подальший розвиток, а також стимулювання певних видів діяльності.

Як механізм фінансової підтримки малого підприємництва у системі інструментарію державної фінансової політики в Україні використовується спрощена система оподаткування, обліку та звітності. Податковим кодексом України дія спрощеного режиму оподаткування малих підприємств обмежена певним терміном, тому має ознаки податкових канікул, що запроваджені з метою зниження податкового навантаження та мінімізації витрат на адміністрування податків. Погоджуючись із вітчизняними дослідниками, що спрощена система оподаткування не відповідає принципу справедливості, слід зазначити, що її використання до всіх малих підприємств в Україні не виправдано, адже за такого підходу нею користуються і високоприбуткові види діяльності малих підприємств (зокрема, сфера посередництва). В Україні планується скасувати спрощену систему оподаткування у 2018 р. та вирівняти податкову ставку для всіх суб'єктів підприємництва, що відповідає зарубіжному досвіду. Оподаткування є дієвим інструментом державного стимулювання накопичення внутрішніх фінансових ресурсів підприємствами. Слід звернути увагу на обмеження спрощеної системи оподаткування та застосування пільгових податкових кредитів у межах загальної системи оподаткування для малого підприємства.

На нашу думку, більш доцільним в Україні є використання селективного підходу до надання спрощеного режиму оподаткування суб'єктів малого підприємництва у пріоритетних суспільно значущих напрямках і видах діяльності. Також слід задіяти такий інструмент податкової політики щодо стимулювання та підтримки розвитку малого підприємництва, як податковий кредит.

Для покращання умов доступу до фінансових ресурсів малих підприємств доцільно використовувати інструменти кредитної політики держави. Слід зазначити, що активізація фінансово-кредитної та інвестиційної підтримки малого підприємництва, яка має бути спрямована, зокрема, на розроблення ефективних кредитно-гарантійних механізмів, у тому числі мікрокредитування суб'єктів малого підприємництва, – серед завдань Національної програми сприяння розвитку малого підприємництва в Україні [16]. Фінансове забезпечення даного спрямування здійснюється через державний бюджет за програмою “Мікрокредитування суб'єктів малого підприємництва”, порядок використання коштів для якої затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 27.07.2011 р. № 794. Хоча існує проблема недостатності коштів для фінансування цієї програми. Так, за даними річних звітів УФПП, обсяг видатків державного бюджету на фінансово-кредитну підтримку суб'єктів малого підприємництва зріс з 800 тис. грн у 2010 р. до 11,5 млн грн у 2013 р., при цьому в 2011–2012 рр. малі підприємства взагалі не отримали коштів [17].

За словами І. Слободяника, керівника Українського державного фонду підтримки фермерських господарств, проблеми щодо кредитування фермерських господарств полягають у мізерних коштах, що виділяються з державного бюджету. Так, у 2015 р. було виділено 25,6 тис. грн. Фонд видав кредити 158 фермерським господарствам. При цьому у країні понад 40 тис. фермерських господарств, тому виділені кошти за нинішнього курсу долара – мізерні. “Ми опинилися у такій ситуації, що, з одного боку, є амбітні плани, з іншого – на це немає коштів. Як державна структура Укрдержфонд не є прибутковим, ми працюємо за рахунок виділених колись коштів зі спеціального фонду та повернутих фермерами кредитів Спецфон-

ду. Сума самоакумульованих коштів, повернутих Укрдержфонду в 2015 р. кредитів складала 58 млн грн. Однак, те, що записано в бюджеті – це 15 млн грн” [18]. Отже, такий інструмент бюджетної політики, як надання державного кредиту на конкурсній основі, використовується недостатньо для підтримки малого підприємництва внаслідок обмеженості бюджетних коштів.

Пряма бюджетна підтримка та пільгове оподаткування – взаємопов’язаний інструментарій державної фінансової підтримки і стимулювання розвитку малого підприємництва. На наш погляд, застосування інструментів і важелів фінансової політики держави має бути комплексним, враховувати як можливості бюджету, так і вимоги його фінансової стійкості.

Альтернативою є надання державних гарантій за кредитами як вагомий інструмент бюджетного стимулювання малого підприємництва. Використовуючи такий інструмент, як гарантування позик, яким користуються в усьому світі, слід спрямовувати бюджетні кошти на створення Фонду гарантування кредитів для малих та середніх підприємств. Це розширить можливості залучення як державного, так і комерційного кредитування. Проект документа “Стратегія розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року” [19] передбачає:

- розвиток інструментів гарантування кредитів через створення незалежного та надійного фонду гарантування кредитів, який надаватиме адресну допомогу діючим малим та середнім підприємствам з надійними бізнес-планами;
- співпрацю з комерційними банками щодо розвитку механізмів кредитно-гарантійного забезпечення;
- удосконалення нормативно-правового регулювання операцій з кредитними гарантіями, вироблення оптимальних, прозорих правил відбору претендентів на отримання гарантій.

Також ця стратегія передбачає створення фонду гарантування кредитів та організацію лінії кредитних гарантій у співпраці з Європейським інвестиційним банком.

Щодо використання інструментарію фінансової політики держави для підтримки та стимулювання розвитку малого підприємництва позитивний приклад успішного їх застосування демонструють такі країни, як Польща, Грузія, Угорщина, умови господарювання яких близькі до умов України і які відзначаються успішно проведеними реформами. Характерним для цих країн є системний підхід до сприяння розвитку малого бізнесу в координатах: уряд, парламент – фонд підтримки – малий бізнес. Політика щодо розвитку малого бізнесу тут є системною і послідовною, незалежно від зміни влади (Національна програма, Економічна програма, пакет антикризових дій). У сфері підтримки малого та середнього підприємництва діє система стимулів і державних грантів. Так, у пакеті антикризових дій у Польщі свого часу запроваджувались пільгові податкові тарифи для щойно створених підприємств та підприємств, що надають нові робочі місця; спрощувались процедури банкрутства; змінювалась система гарантування кредитів і система фондів кредитування малих підприємств. На сьогодні рівень державної підтримки малого підприємництва в розглянутих країнах доволі високий, що свідчить про обґрунтовану політику держав для його становлення і розвитку.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Кількість малих підприємств в Україні постійно змінюється через особливості малого підприємництва і його фінансову нестійкість в умовах систе-

них економічних перетворень та незрілого інституційного середовища. Для підвищення економічної стійкості малого підприємництва під час економічної рецесії доцільно застосовувати дієвий інструментарій фінансової політики держави, що сприятиме підвищенню доступу до фінансових ресурсів та активізації його діяльності. Здійснення ефективної бюджетної та податкової політики, дотримання жорсткої фінансової дисципліни, підвищення рівня прозорості та раціональності бюджетного процесу є важливими чинниками, що забезпечить формування сприятливого макроекономічного середовища для розвитку всіх сфер суспільства, у тому числі й малого підприємництва.

Отже, незважаючи на дієвість інструментів і важелів фінансової політики держави, що ефективно застосовуються у світовій практиці, слід враховувати стан інституційного середовища конкретної країни. У сучасних економічних умовах підтримка малого підприємництва непрямыми методами доцільніша, оскільки при більш низьких транзакційних витратах створює умови для розвитку всього сектора. Саме тому в Україні з метою сприяння розвитку малого підприємництва доцільно застосувати податкові інструменти і важелі, які б стимулювали розвиток пріоритетних видів економічної діяльності малого підприємництва з урахуванням створення відповідних прогресивних інститутів.

Бюджетні програми є ваговою підтримкою як інструменти бюджетної політики, тобто державна підтримка у вигляді бюджетного фінансування має здійснюватися відповідно до вимог програмно-цільового методу. Управління бюджетами за програмно-цільовим методом – ефективний засіб підтримки малого підприємництва державою, що потребує розроблення й реалізації державних і місцевих програм за рахунок бюджетних коштів.

Важливим є комплексне використання інструментарію фінансової політики щодо підтримки та стимулювання розвитку малих підприємств в Україні з урахуванням умов розвитку її інституційного середовища.

Перспективою дослідження має стати визначення соціальних аспектів фінансової політики держави щодо підтримки малого підприємництва.

Список використаних джерел:

1. Тимченко О. І. Проблеми та перспективи розвитку малого підприємництва в регіонах України [Електронний ресурс] / О. І. Тимченко // Ефективна економіка. – 2015. – № 6. – Режим доступу : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4135>
2. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи [Електронний ресурс] : Закон України від 28.12.2014 р. № 71-VIII // Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://www.zakon4.rada.gov.ua/laws/show/71-19/page>
3. Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.me.gov.ua/News/AivarasAbromavichus-ReformaDereguliatsiiaGolovnoiuDliaUkraini>
4. Опитування про умови кредитування [Електронний ресурс] : аналітичний звіт. – Вип. № 6 (18) / Офіційний сайт Національного банку України. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document-id=30391036>
5. Національний Банк України [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт. – Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua>

-
6. EU Grants Guidelines [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.welcomeurope.com/eurofunding_guidelines/guideline_european_project_leaders.html
7. Що заважає розвитку малого бізнесу в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.fru.org.ua/ua/events/business-events/infohrafika-shcho-zavazhaie-rozvytku-maloho-biznesu-v-ukraini>
8. FORBES оцінив комфортність ведення бізнесу в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ubr.ua/business-practice/own-business/forbes-ocenil-komfortnost-vedeniia-biznesa-v-ukraine-459093>
9. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
10. Лисяк Л. В. Інституційний підхід до дослідження бюджетної політики / Л. В. Лисяк // Наукові праці ДонНТУ. Серія: економічна. – 2007. – Вип. 31-2 (117). – С. 171–176.
11. Лисяк Л. В. Бюджетна політика у системі державного регулювання соціально-економічного розвитку України : монографія / Л. В. Лисяк. – К. : АФУ, 2009. – 600 с.
12. Чугунов І. Я. Фінансова політика України в умовах глобалізації економіки / І. Я. Чугунов, М. Д. Пасічний // Вісник КНТЕУ. – 2016. – № 5. – С. 5–18.
13. Чугунов І. Я. Бюджетна політика в умовах економічних перетворень / І. Я. Чугунов, В. Д. Макогон // Економічний часопис-XXI. – 2016. – № 3–4 (2). – С. 66–69.
14. Висновки щодо виконання Закону про Державний бюджет України на 2015 рік [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Рахункової палати України. – Режим доступу : http://www.ac-rada.gov.ua/doccatalog/document/16748378/Vykonan_DBU_2015.pdf;jsessionid=BC5F3A5C24A6832C9B127887343E07FE?subportal=main
15. Лисяк Л. Податкові інструменти державного регулювання підприємницької діяльності / Л. Лисяк, В. Тараненко // Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції. – 2013. – № 3. – С. 66–71.
16. Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні [Електронний ресурс] : Закон України від 21.12.2000 р. № 2157-III. – Режим доступу : <http://www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2157-14>
17. Річні звіти Українського фонду підтримки підприємництва [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ufpp.gov.ua/content/files/pro_fond/rezultat_diyalnosti/zvit_pro_robotu_fondiv_2010,2011,2013.doc
18. Слободяник І. Уряд мало цікавить доля українського фермера [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.agropolit.com/interview/19-ivan-slobodyanik-uryad-malo-tsikavit-dolya-ukrayinskogo-fermera-i-tse-pomitno-z-zakoniv-yaki-zaraz-priy-mayutsya>
19. Проект стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015. – Режим доступу : <http://www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#n10>